

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה לך בחימה" (יש"ע)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת וירא תשפ"ד • שנה ג' - גליון קמ"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

גליוני הש"ס
שבת קכו.

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך (יש"ע, ג).

'הכנסת אורחים' היינו עשירים

איתא בשבת (קכו), אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה, דכתיב 'ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור' וגו' (והניחו והלך לקבל האורחים, רש"י).

בליקוטי דינים שבסוף המהר"ל (אות ס) כתב, דכל היכא דזכר 'הכנסת אורחים', רצה לומר דווקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו, שיקבלם בסבר פנים יפות, לנהוג בהם כבוד ולהכין להם תפנוקים בשבילם, וראייה מאברהם אבינו, שסבר המלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם שלשה שוורים להאכילם הלשונות בחרדל^(א), אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא, עכ"ל.

גליוני הש"ס
בבא מציעא פז.

והצחק שרדה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה וגו' (יש"ע, יב).

מדוע צחקה אחר שכבר פירסה נדה

איתא בבבא מציעא (פז), כתיב (פסוקו) 'לושי ועשי עוגות', וכתיב (פסוק ה) 'ויקח חמאה וחלב וכן הבקר', ואילו לחם לא אייתי לקמיהו. אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משמיה דרבי מאיר, אברהם אבינו אוכל חולין בטרהרה היה, ושרה אמנו אותו היום פירסה נדה.

עיין שו"ת מעיל צדקה (סימן נא ד"ה ועוד) [זו"ל: לדעתי, על מאי שהקשה הרא"ם (עיין פסוק יג ד"ה ואני) קושיא חזקה, על מאי שצחקה שרה ואמרה 'אחרי בלתי היתה לי עדנה' וגו', אחרי שראתה כי כבר פירסה נדה באותו יום, כמה דאיתא בבבא מציעא על מאי שלא הביא לחם. ומהרש"א ב**חיודשי אגדות** שלו (נה: ו ד"ה קבלה) רוצה לתרץ קושיא זאת בדוחק. והאמת נראה לי, על פי מה שכתבו תוספות בראש השנה (יא: בהג"ה ד"ה שמעתי), כי וודאי היו גם כן דרכי נשים באקראי, אבל לא בקביעות ווסת, ואשה אינה מתעברת כל זמן שלא יהיה לה אורח בזמנו, לכך אמרה 'אחרי בלתי', אבל ווסת שאינם קבועים הא וודאי שהיו לה כו', ולכך דייק המקרא 'חדל להיות לשרה אורח

כנשים', כלומר, אורח בזמנו לא היה לה, אבל דרך נשים היה לה ווסת שאינם קבועים].

גליוני הש"ס
יומא כח:

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו' (יש"ע).

פירוש 'בניו ואת ביתו'

עיין ספר הפרדס לרש"י (סימן ד), וז"ל: ולפי שהאבות שמרו משמרת השבת, שכן הוא אומר באברהם (להלן כו, ה) 'וישמור משמרת' וגו', שאפילו עירובי תבשילין היה אברהם יודע (יומא כח:), ואומר 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו' וגו', 'את בניו' - זה יצחק, 'ואת ביתו' - זה יעקב, ולכן אנו מזכירין את האבות בתפלת מנחה דשבת, עכ"ל. ועיין סנהדרין (טו:), דמפרש ד'בניו' היינו הזכרים, ו'ביתו' הנקיבות, עיין שם.

גליוני הש"ס
יבמות נג:

והתריז שתי בנות לוט מאביהן (יש"ע, לו).

מומעשה דלוט מוכח שישן מוליד

עיין שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן מט), עיין שם היטב [זו"ל: ראיתי בספר חדש חלק ב' מחיבור שו"ת של מחותני הג"מ מאיר א"ש ז"ל (ראה שו"ת פנים מאירות ח"ב סימן כב), דשקיל וטרי אם אונס שינה הוא אונס, באשה שנאנסה ונתעברה, משום דאי אפשר שלא הרגישה מחמת היות הזרע יורה כחץ, מאחר שנתעברה מהביאה. הנה שָׁכְחוּ השואל והשואל מקרא מלא בתורה, מעשה דלוט שלא ידע בשכבה (פסוק לג), והרי דברים קל וחומר אם האיש המוציא זרעו בתשמיש בשינה, יכול שלא ידע ולא ירגיש בבעיילה, כל שכן האשה שבודאי אין הרגשת יריית הזרע נרגשת לאשה כמו לאיש עצמו - הא ודאי. אף על גב דאמרו (יבמות סה:), איחי קים לה בירה כחץ - איחיה לא קים ליה, מכל מקום היורה כחץ כענין לוט - שהרי הוליד, ודאי מרגיש יותר וכו'.

ויש להביא קצת ראייה דישן אינו מוליד, מכריתות (יא.) רש"י (יא. ד"ה וכי מיכיו) דכתב, דאינו מתכוון אינו מוליד, עיין שם בתוספות (ד"ה באין) דתמהו, דמנא ליה

הא. ונראה דכוונת רש"י על הגמרא שם (יא:), מתכוון שלא כדרכה בשפחה דפטורין כאינו מתכוון, ד'שכבת זרע (ויקרא יט, כ) כתיב, וסבירא ליה לרש"י דהאי ד'שכבת זרע' כתיב קאי אתרוייהו - אשלא כדרכה ואין מתכוון, דטעם פטור שניהם משום ד'שכבת זרע' כתיב, וזהו הדמיון שלא כדרכה לאינו מתכוון, דשניהם פטורים מטעם אחד. ואם כן, מדאמר שם בתר הכי, נייעור שלא כדרכה דפטורין כישן, מאי טעמא - 'שכבת זרע' כתיב, מוכח דגם ישן אינו ראויה להזריע.

ובפשיטות יש ראייה מרש"י כריתות הנ"ל דישן אינו מוליד, כיון דלרש"י אינו מתכוון - דהיינו נפל מן הגג כו' - אינו מוליד, עיין שם, אם כן ישן נמי הרי הוא אינו מתכוון, כמבואר ביבמות (נד.) בגמרא, ובתוספות (שם ד"ה ישן).

אולם, הראיה ממעשה דלוט לכאורה אין עליה תשובה, ועל כן צריך עיון על רש"י כריתות הנ"ל. וגם על התוספות דהקשו מאן לימא לן כו', עיין שם, ועדיפא מינה הוי להו להקשות, דמפורש להיפוך במעשה דלוט.

גליוני הש"ס
סנהדרין סג:

על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם (כא, לא).

איך עשו אברהם ויצחק שותפות עם אבימלך | איך קיבל יעקב שבועה מעשו

איתא בגמרא סנהדרין (סג), אמר אבוב דשמואל, אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים, שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה (שמות כג, יג) 'לא ישמע על פיך'.

עיין חזקוני על התורה בראשית (כאן) [זו"ל: היאך עשה אברהם שותפות עם אבימלך, הרי אמרו רבותינו דאין לעשות - משום דקא עבר על 'לפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, יד)], ועוד שם (כו, לג) [זו"ל: איך עשה יצחק שותפות עם הגוי (אבימלך), הא אמרין במסכת עבודת כוכבים' דאית ביה משום 'לפני עור לא תתן מכשול', דקעבר אילא ישמע על פיך].

ועיין ספר בני אריאל על התורה פרשת תולדות (ד"ה מדרש הג'), על הכתוב (להלן כה, לג) 'ויאמר השבעה לי', איך היה מותר ליעקב לקבל שבועה מעשו'. ועיין שו"ת הרא"ש (כלל יח אות א').

עבודה זרה, אלא מומר לדברים אחרים אשר רבה רעתם... ראה שם בארוכה.

(ח) שכתב: "שאלה. ישראל יש לו תביעה על גוי, אם מותר לקבל ממנו שבועה. גרסינן בפרק קמא דבכורות (ב), אמר אבוב דשמואל, אסור לעשות שותפות עם הגוי... ומתוך זה היה אוסר רבינו שמואל (תוספות שם ד"ה שמא) לקבל שבועה מהגוי, ורבינו תם ז"ל (שם) אמר, דעשיית שותפות הוא דאסור שמא יבא לידי שבועה, אבל אם כבר בא לידי חיוב שבועה מותר לקבלה, שהוא כמציל מידם. ועוד, דגויים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הם, אלא מנהג אבותיהם בידיהם. מיהו, ירא שמים כשיראה שהגוי גמר בדעתו לישבע, מה תועלת להשיבועו".

(א) עיין **תורת האדם** - לבעל תוספות יום טוב - על תורת חטאת (כלל סו דין ג ד"ה אם לא), שהביא להלכה דברי ליקוטי מהר"ל אלו, והעיר עליו

במנחת יעקב (שם ד"ה א): "וצריך עיון קצת, דהא אברהם היה סבור אמנם בבראשית רבה (מח ט) מבואר דאברהם אבינו החזיק אותם לאנשים חשובים ומכובדים, עיין שם.

(ב) שכתב: "דאיכא למימר, דודאי אחר הבשורה פירסה נדה, אלא שהמלאכים ידעו שבאותו יום תפרוס נדה, והגידו כן לאברהם, ולכך לא אכלו מן הלחם שנטמא למפרע במעת לעת שבנדה, ואף על גב דזקנה דיה עשתה (נהג"ה), כיון שחזרה לנעורתה אין לה דין זקנה כו", עיין שם.

"כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר (בראשית כב, כג) 'וישכם אברהם בבקר' (פסחים ד.)".
פנינים בענין 'זריזין מקדימין למצות'
במשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

~ מתוך: גליוני הש"ס ~

נקרא פושע, יש לעיין עוד בחידושי רמב"ן יבמות (מ.), עיין שם שכתב, דכיון דאין אכילת פסחים מעכבת (עיין פסחים סט:), לכן האוכל את הפסח אכילה גסה - לא מיקרי פושע (עיין הוריות י:), עיין שם. ואם כן מוכח דבביטול קדימה לא מיחשיב פושע, כיון דאין הקדימה מעכבת בגוף הקיום. ואולי יש חילוק בזה בין לשון 'פושע' דקרא דרמב"ן שם, ללשון 'פושע' שבדברי חכמים".

נדה שעבר זמנה תזדרז לטבול ביום | בזמנה לטבול בלילה מפאת זריזות

איתא בירושלמי שבת (פ"ב ה"א), רב נחמן בשם רב מנא, מצוה להקדים כדי לזרז במצות, וכן חמין רבנן מקדימין לעיבורה. כן צריך לומר, וכמו שכתב הקרבן עדה (ד"ה ה"ג מצוה).

ונראה דקאי אדלעיל, דעבר זמנה טובלת בין ביום ובין בלילה, דמשמע הלשון דקמה שתחפוץ תעשה - לטבול ביום או בלילה, ועל זה אמר דאדרבה מצוה שתקדים וטבול ביום, דאפילו אי טבילה בזמנה לאו מצוה (עיין שבת קכ"א), מכל מקום גוף הטבילה מצוה לכולי עלמא (עיין רמב"ם הלכות מקואות פ"א ה"ב), ושייך בה זריזין מקדימין למצות - כבכל המצוות".

וגם יש לומר דקאי אדלעיל, דאמר דבזמנה טובלת בלילה, ושלא בזמנה טובלת אפילו ביום, והיה אפשר לנדה לחשוב דמוטב לה להמתין בטבילה אלמחר - לשתוכל לטבול ביום, כי הטבילה בלילה קשה יותר מפני הצינה והאפילה וכדומה, ועל כן אמר דאין לה לאחר, רק לטבול בזמנה בלילה, מפאת זריזין מקדימין וכנ"ל".

המצוה מקוימת מיד בהתחלה כדין זריזין מקדימין, עיין שם היטב.

מדוע אברהם לא נימול בבוקר

עיין פרקי דרבי אליעזר (פרק כט) - הובא בילקוט פרשת לך לך (רמז פ ד"ה הנסיון), דאברהם מל את עצמו בחצי היום, ועיין שם בזית רענן (אות כח) "וז"ל: והא קיימא לן זריזין מקדימין למצוה, דהיינו מצפרא כדאיתא פרק קמא דפסחים (ד.). ויש לומר, דעשה בכוונה לפרסם נגד בני דורו".

אם ביטול הקדימה חשיב פשיעה

עיין שו"ת רד"ך (בית ב חדר ה"ה ואחזור - ד"ה וע"ד), דכתב בהך (יבמות לט:) דמצות חליצה קודמת למצות יבום, מחשש שמא לא יכוין לשם מצוה, ונמצא פוגע בערוה, דאי לא מקדים לחליצה - רק מייבם, נקרא פושע. ועל דרך שאמרו בברכות (כח), דמי שאין מקדים התפלה בזמנה נקרא פושע. ובחגיגה (ו) תניא, ואין נראין חצאין, שנאמר (דברים טז, טז) "כל זכורך כו". סבר רב יוסף למימר, מאן דאית ליה עשרה בני, לא ליסקו האידינא חמשה ולמחר חמשה, אמר ליה אביי, פשיטא, הי מינייהו משוית להו פושעים והי מינייהו משוית להו זריזים כו'. ומדפריך אביי למה לי קרא, מסברא נפקא - שלא יקראו פושעים, אם כן נראה שיש כל כך איסור גדול למי שאין מקיים המצות בתחלת זמנו - כאילו נכתב בתורה שאתה חייב להקדים מצוה פלונית, ואם לא הקדמת אתה עובר איסור תורה. ונראה דהוא הדין נמי - או כל שכן - בקדימת חליצה, שהטעם דילמא פגע בערוה, שמי שאינו מקדימה יקרא פושע, עכ"ל.

ולא הבנתי מה שכתב 'ומדפריך אביי כו', אם כן נראה שיש כל כך איסור כו', כאילו נכתב בתורה, והרי פשיטא דהאיחור אסור מן התורה, וכנלמד בפסחים (ד.) מקרא ד'וישכם אברהם' (בראשית כב, ג) דזריזין מקדימין, ואביי נמי להא איכוון, וכדאמר הי מינייהו משוית להו פושעים והי זריזין, דכמו שהקדימה - זריזות, הפוכו האיחור - פשיעה, וכמוכן.

והנה מה שכתבתי בשם הרד"ך דביטול הקדימה

אם זריזין מקדימין הוא חיוב גמור | חיוב פרטי במילה | זריזות בהרמת הדשן | זריזות בסילוק קדושה | ביטול הזריזות נקרא ביטול המצוה | ענין זריזות לזריזות

איתא בגמרא פסחים (ד.), דכתיב (ויקרא יב, ג) 'וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ותניא, כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצות, שנאמר (בראשית כב, כג) 'וישכם אברהם בבקר'. עיין שו"ת רדב"ז (ח"ב סימן תרי"ד) דכתב ד'וביום השמיני ימול', משמע איחור, ואף על פי כן זריזין מקדימין כו', עיין שם. וצריך ביאור.

ועיין מאירי יומא (כח: ד"ה כל) דכתב: כל היום כשר למילה כו', ומכל מקום ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית, שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן, ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיצא בה 'וישכם אברהם בבוקר', עכ"ל. משמע מדבריו, דזריזין מקדימין איננו חיוב גמור, ועניינו רק מפאת שראוי לאדם לאחוז בדרכי אבות. ואולי טעמו משום דאין למידין מקודם מותן תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ה), וגם לא נאמר בתורת חיוב שצריך לעשות כן, רק הכתוב סיפר שאברהם עשה כן, ועל כן עניינו רק שראוי לאחוז בדרכי אבות ולעשות כמו שעשה אברהם.

וגם יוצא מדבריו חידוש, דהמילה יש עוד חיוב פרטי להקדים, שלא יראה כמתרשל מצד חמלתו על הבן, מה שאין כן בשאר מצוות דאין חיוב זה.

ועיין רש"י יומא (כ: ד"ה ואי) דכתב: ומה לנו אם יאחר. ועיין שם תוספות (ד"ה היכי) דעמדו על זה, דהא זריזין מקדימין. ויש לומר, דההרמה דהוא סילוק מקדושת המזבח (ראה שם כד.) - לא שייך בזה קדימת זריזות, והוא כענין אפוקי יומא דכמה דמאחרין ליה עדיף (ראה ברכות נב.), שלא להסתלק מן הקדושה, והתם נמי אין למהר להפרידו מן המזבח, ודו"ק. ועיין יומא (כד.).

ועיין עוד תוספות מגילה (ג. ד"ה מבטלן), דכשאין מקיים זריזין מקדימין נקרא זה ביטול המצוה, עיין שם היטב.

ועיין עוד חידוש בתוספות בבא בתרא (ה: ד"ה כ), דשייך גם כן ענין זריזות לזריזות במצוות, היינו לעשות הדבר עוד קודם הזמן, באופן שבבוא הזמן תהיה

א וז"ל: "הכי פירושו, מצוה להקדים להדליק נר של שבת מבעוד יום כדי לזרז עצמו למצות שבת, וכן רואין שרבנן מקדימין עצמן כשעולין לעיבור שנה, והיינו כדי לזרז עצמן".

ב נדה ביום השמיני, לאחר שעבר יום השביעי לנידוה.

ח אמנם ראה גליוני הש"ס (נידו סו. ד"ה דייק), על המבואר בגמרא שם: "מאן דאמר מעת לעת (מטמא שכתב רוע של או) דייק מלפנות ערב" (דברים כג, יב), כתב: "לפום פשטא דקרא קשיא, מדוע תלי ליה בלפנות ערב? ואולי לומר, דאין בטבילה דין זריזין מקדימין לטבול מיד בבוקר - אפילו למאן דאמר טבילה בזמנה מצוה, ועל כן איחר הכתוב זמנו וכתב 'לפנות ערב', לומר דרשאין אפילו לכתחלה לאחר טבילתו עד לפנות ערב".

ט **המשך לשונו:** "ועיין ירושלמי נדה (פ"ב ה"ד), זאת אומרת שאסור לאשה לשהות בטומאתה, עיין שם".

קרבנות, עיין שם היטב, ודו"ק". ובסוף דבריו כתב: "ועוד ראיתי שיש לעיין בזה בספר בית מאיר על מסכתות במגילה (כא. ד"ה פסקא זה הכלל), עיין שם היטב כל הדיבור, שמחולק בזה עם למדן אחר, אי שייך זריזין מקדימין בסילוק הלחם מהשלחן מפאת דהוא סילוק מקדושה, עיין שם היטב". וראה עוד גליוני הש"ס שם פה. ד"ה לא; ראש השנה ו: סוף ד"ה בכל.

ד דפליגי התם רב ולוי אי חייב זר בעבודת תרומת הדשן, לרב פטור, דהוי עבודת סילוק וחייבים רק על עבודה תמה שיש בה תנינה למזבח, ולווי חייב, מהפסוק 'לכל דבר המזבח' (במדבר י"ז) לרבות עבודת סילוק אם עבודה תמה היא. וכוונת רבינו, דלכאורה ללוי דיש ריבוי לחייב בתרומת הדשן חשיב עבודה, ויהא ענין של זריזין מקדימין.

ה וראה גליוני הש"ס (ברכות מג. ד"ה ואל).

איסור אשת איש - חמור מרציחה

דברי הגר"א זאסערמאן בבערלין לפני השואה: במקום שאין 'יראת אלקים' - כל ערכי המוסר אינם שווים מאומה | תירוצו של המלבי"ם מדוע חשש אברהם שיעברו הפלשתים על איסור רציחה ולא על איסור אשת איש | ארבעה טעמים מדוע איסור אשת איש - חמור מאיסור רציחה

שכתב בפירושו על התורה: "תימה, והלא הוזהרו בני נח על שפיכות דמים כמו שהוזהרו על העריות (עיין סנהדרין נו.). ויש לומר שכך אמר אברהם, יאמרו המצריים מוטב להם להרגני ויעברו אזהרת שפיכות דמים ואז תהיה אשתו מותרת להם, ולא חיזיקוה באיסור אשת איש ימים רבים".

טעם שני: רבינו מביא את דברי התוספות ביבמות (קטז. ד"ה כא), שהקשו בהא דאיתא שם דלגבי גט חיישינן דלמא בגמלא פרחא אזל (הולך מהר כעוף פורה. רש"י), ועל כן אף שהעידו עדים שבאותו יום היה במקום אחר, מכל מקום חיישינן דילמא הלך מהר לאותה עיר שנכתב בגט, ואילו במכות (ה.) לגבי דיני נפשות לא חיישינן לגמלא פרחא, עיין שם.

והנה "בשו"ת מים עמוקים (ח"א סימן לא ד"ה מאן דאסיק), הקשה כן מסברא דנפשיה. ותיירץ, דחששא דדילמא בגמלא כו', הוא משום חומרא דאשת איש, דמחמירין באשת איש יותר מבדיני נפשות, עיין שם, וכן נראה גם משו"ת מהר"י ווייל (סימן עט), עיין שם היטב. "וזו לשון מהר"י ווייל: "... אף על גב דלענין הזמה אמר רבא לא חיישינן לגמלא פרחא וקטלינן להו לסהדי, כדאיתא פרק קמא דמכות (ה.), מכל מקום לענין גט חיישינן".

ומסיים רבינו: "ולפי זה מובן בפשיטות קרא ד'והרגו אותי ואתך יחי', וכן קרא (להלן כ. יא) 'והרגוני על דבר אשת', דיחושו יותר לאיסור אשת איש מלאיסור רציחה. וטעם החומר, יש לומר משום דכל ביאה וביאה היא באיסור. וכבר נאמר זה, ומצאתיו בריב"א על התורה".

טעם שלישי: "משום דאשת איש תרתי איתנהו ביה, דהולד ממזר, ומבואר בספר חסידים (סימן תק), דמוליד ממזר יש בו גרם שפיכות דמים, דממזירא לא חיי (ביבמות עה:). "וזו לשון הספר חסידים: "... מכאן יש לומר לממזר, לא מיבעיא דלא קיים מצות פריה ורביה, אלא שמעכב את המשיח, דקאמרי (ביבמות עה:) ממזר לא חי, ואותו ממזר שמוליד לא יוליד בנים, דלא חי, כטריפה דלא חי, ואילו אותו הזרע שמזריע בפסול היה מזריע בכשרות, היה מוליד בן או בת שהיו מתקיימים והיו מולידים בנים אחרים, נמצא שהפסיד כל זה".

טעם רביעי: "דכיון דאשת איש עונשו מיתה בידי אדם וכתר בידי שמים, נמצא האיש גורם מיתה לאשה והאשה לאיש, ועל כן חשוב גם זה גרם שפיכות דמים. ועיין בבא קמא (מ:) לעולם דרבעה ולא קטלה, דאתיהו לבי דינא וקטלוה, מהו דתימא כמאן דקטלה דמי".

בעתיד הקרוב, יותר מאשר עיני הצעירות. כאשר אמר לנו כן היה. ההיסטוריון חוקר את העבר, החכם-נביא מגלה כבר בהווה את שרשי העתיד... כתיבת היסטוריה מראש מקדם...".

רעיון זה מובא גם במלבי"ם על פסוק זה, ובכך מתרץ הוא את הקושיא המפורסמת, מדוע חשש אברהם אבינו ע"ה שהמצרים יהרגוהו כדי שתהיה אשתו פנויה, הלא אם יהרגוהו יעברו על רציחה, שגם היא אסורה עליהם בין שבע מצוות בני נח.

התשובה לכך, "שגם אם נראה איש או עם, שהוא פלוסוף גדול וחכם לו נימוסים ישרים, והרגיל את עצמו במידות טובות על פי עצת שכלו, והוא עושה משפט וצדקה הכל על פי עצת שכלו, **בכל זאת לא נוכל לבטוח על האיש ההוא או העם ההוא, שבעת תסייתה תאותו לעשות רע, שתמיד יגבר שכלו על תאותו.** כי בהיפך, עת תבער בו אש תאותו אל אשת חן או הון רעהו באין רואה, אז גם שכלו ילך שולל לרצוח ולנאוף ולעשות כל רע.

"רק כח אחד נמצא בנפש האדם אשר בו נוכל לבטוח שלא נחטא, והיא מדת היראה השתולה בנפש, שממנה יסתעף סעיף אחד שהיא יראת אלקים, עת תמלא הנפש מיראת אלקים המשקיף על נגלהו ונסתריו והצופה את כל מעשיו, אז גם עת יגבר עליו יצרו יירא ויבוש מהמלך הגדול הרואה את כל מעשיו ויזהר מעשות רע, וכמו שכתוב: יראת ה' מוסר חכמה, יראת ה' ראשית דעת".

רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע דן בקושיא מפורסמת זו בספריו 'לקח טוב' ו'גליוני הש"ס' (יבמות קטז), ומתירץ באופן אחר, שיש כמה טעמים מדוע איסור אשת איש אכן חמור מאיסור רציחה, והראיה העיקרית לכך היא מדברי אברהם אבינו ע"ה לאבימלך: 'והרגוני על דבר אשת'.

טעם ראשון: ב'לקח טוב' (כלל טו פסקא כז) מביא רבינו בקצרה: "שמעתי אומרים, שמה שנתירא אברהם באומרו 'והרגו אותי ואתך יחי', אף על פי ששפיכות דמים אסור לבני נח כמו אשת איש, היינו משום דשפיכות דמים ינה רק פעם אחת, מה שאין כן אם לא יהרגוהו תהיה כל ביאה וביאה באיסור אשת איש, ועל כן אם לא יוכלו להתגבר על יצרם, על כל פנים יבחרו להם לעבור פעם אחת מלעבור הרבה פעמים - עד כאן שמעתי".

בגליוני הש"ס מביא רבינו כן בשם הריב"א,

בחורף שנת תרצ"ז, ביקר בעיר בערלין, בירת גרמניה, גדול הדור הגאון רבי אלחנן זאסערמאן זצ"ל ה"ד ראש ישיבת בראנוביץ. בהיותו שם, הפציר בו הגאון רבי יחיאל יעקב וויינבערג זצ"ל בעל 'שרידי אש' לבוא לשאת דברים בפני התלמידים בבית המדרש לרבנים בבערלין, שנוסד על ידי הגאון רבי עזריאל הילסהיימר זצ"ל ועמד בראשותו של רבי יחיאל יעקב. נעתר לו רבי אלחנן ובא לדרוש לפניהם.

רבי יחיאל יעקב קידם את האורח בברכת 'שחלק מחכמתו ליראי', למרות התנגדותו העזה של רבי אלחנן, ואחר כך פתח והדגיש בפני התלמידים, כי האורח הרם יש לו חילוקי דעות עמוקים עם ראשי הסמינר ואין דעתו נוחה כלל מסדרי הלימודים שבו, כי הוא שולל את לימודי ההשכלה.

בדרשתו אכן הרחיב הגאון רבי אלחנן זצ"ל בנושא המדובר, ובדבריו הזכיר את הפסוק בפרשת וירא שחלה באותו שבוע (כ. יא): "ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשת", ולכאורה, מה באה ללמדנו שלילה מופלגת זו - 'רק אין'. והשיב, מלמד שראה אברהם אבינו בארץ פלשתים בגרר הרבה דברים יפים, הוא ראה תרבות, ציוויליזציה, טכניקה, אומנות ושכלולים רבים, רק נכס אחד חסר לאנשי המקום: 'יראת אלקים', ובמקום שאין יראת שמים אפילו יש בו הרבה ערכים יפים, יש בהחלט יסוד מוצדק לפחד שלו מפני 'והרגוני'.

כוונתו היתה ברורה, בערלין - טרקלינה של תרבות המערב - כיון שאין מורא שמים עליה, אפשר שתיהפך למאורת רוצחים. בימים ההם עוד לא נראתה באופק מלחמת השמד שהגו הנאצים, היו שחששו מפני הגבלות ורדיפות, אולם איש לא העלה בדעתו שישמידו מיליונים מאחינו בני ישראל בדרכי רציחה נוראים. רק עינים צופיות מעבר לפרגוד הזמן מסוגלות היו לראות כבר מעתה את החזיון המבעית הצפוי.

אחד התלמידים תיאר לימים את אותו המעמד וכתב: "הימים היו רק התחלת ימי שלטון הרשע וטרם נתפכחו עיני הבריות לעמוד על טיב המהפכה האיומה שהתחוללה בגרמניה דאז. דברי צדיק הדור פגעו אז ברגשותי. הרהרתי: בא גאון וצדיק מארץ מזרח אירופית ומבקש לבשר לנו שכאן בארץ 'התרבות הנאורה' ירצחו בני אדם באופן שרירותי. כיצד יתכן דבר כזה? הלא במדינת חוק הדברים אמורים? אלא שעינו של הגאון והצדיק הזקן ראתה הרחק לכמה שנים

ורא עמוד מז) עוד בענין זה, דאיתא ברש"י (לד, ז): "שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול", וזהו שאמר אברהם לאבימלך: "כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה", ואין אתם נשמרים מלעבור על שבע מצוות בני נח, ואלא רק ש"גדרתם עצמכם" שלא לעבור על העריות, ואם כן החשש אכן גדול 'והרגוני על דבר אשת'".

(א) הרה"ג ר' פינחס ביברפלד ז"ל לימים אב"ד מיינכן וחתן כ"ק האדמו"ר רבי צבי אריה מוזלטיפולי-טשארטקוב זצ"ל.
(ב) ספר 'אור אלחנן' (חלק ב עמוד כח).
(ג) בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל מובא (ספר 'שי לתורה' פרשת

ד) כמו התם ברובע חשיב חידוש שאינו משלם כופר, והחידוש הוא, דאתיהו לבי דינא וקטלוה, והוא אמינא דחשיב כמאן דקטלה דמי, למדנו שיש איוו שייכות לאיסור דשפיכות דמים, כיון שעל ידי זה מתחייבים מיתה. ועל כן שפיר יש לומר, דבכל איסור אשת איש יש בזה גרם דשפיכות דמים, ודו"ק.

ומבואר דאיסור יחוד הוא רק משום סיג וגדר אטו ביאה, אף על פי שהוא איסור דאורייתא, וכדאמר שם בקידושין, רמז ליחוד מן התורה מנין, שנאמר (דברים יג, ז) 'כי יסיתך אחיך בן אמך וגו'. [ועיין עבודה זרה (לז): דמפורש שם דהוא מן התורה ממש ולא אסמכתא בעלמא, עיין שם].

ואם כן מצינו להדיא סיג מן התורה, דפשוט דאינו ודאי שיעול אם יתייחד. והוא רק חשש וסיג, דשמא יבוא לידי ביאה, ואם כן מפורש דשייך סיג מן התורה.

המעשים אירעו משום 'יצרו גדול' או משום שהתלוצצו בעוברי עבירה

בגמרא קידושין (פא), הנך שבוייתא דאתאי לנהרדעא, אסקיניהו לבי רב עמרם חסידיא, אשקולו דרגא מקמייהו, בהדי דקא חלפא חדא מנייהו, נפל נהורא באיפומא, שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוו יכלין בי עשרה למדלייא, דלייא לחודיה כו'.

עיין שו"ת מהר"י מינץ (סימן ו ד"ה ואם) כתב: וכן איכא למימר, מהאי טעמא דכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה נב) - הוה הנהו עובדא דרב עמרם ורבי מאיר ורבי עקיבא דפרק שני [צריך לומר בתרא] דקידושין, עכ"ל.

ומה שכתב 'רבי מאיר ורבי עקיבא', לכאורה משמע בקידושין דמפאת דהוו מתלוצצי בעוברי עבירה בא הדבר לידם.

מלאכות שבת ילפינן ממשכן שהיו בו המלאכות של בריאת העולם

בגמרא בבא קמא (ב), הך דהוה במשכן חשיבא קרי ליה אב, הך דלא הוי במשכן חשיבא קרי לה תולדה.

עיין ספר תורת העולה להרמ"א ז"ל (ה"א פרק ה ד"ה ולדעת), דזהו העניין מה דילפינן מלאכות שבת ממשכן, ולא חשוב מלאכה לעניין שבת רק מה שהיה במשכן (שבת מט). והטעם, דשביתת שבת הוא זכר למעשה בראשית - למה ששבת השם יתברך ממלאכת בריאת עולמו (ראה שמונת כ, י"א), ועל כן צריך האדם גם כן לשבות מאותם המלאכות שהיו בבריאת העולם, כמו ששבת הוא יתברך ממלאכות אלה. ואך איכנה נוכל לידע עניין המלאכות שהיו בבריאת העולם לשנשבות מהם, ועל כרחק ידעינן זה ממשכן, דבניין המשכן עניינו גם כן כבריאת העולם - דהוא עולם קטן, ועל כן אותם המלאכות שהיו בבניין המשכן, הן היו גם כן בבריאת העולם בהכרח, ומאותם המלאכות איפוא הוא ששבת הוא יתברך בבריאת עולמו. ועל כן צריך האדם לשבות גם כן מאלו המלאכות דייקא, כמו ששבת הוא יתברך מהם בבריאת העולם, עד כאן תוכן דברי התורת העולה שם בזה. והוא טעם מופלא להא דילפינן מלאכות שבת ממשכן, ובעינן דווקא אותם המלאכות שהיו בבניין המשכן.

יבעול הוא, והכי קאמר, לא יבעול שלא יחלל בביאתו, אם כן מדוע נחשבים 'לא יקח' ולא יחלל' לתרי לאוי ולוקה שמונים, כמבואר שם בקידושין, עיין שם. דאלו היתה כונת התורה ללאו אחד הוה לה למיכתב 'לא יקח' - 'שלא יחלל', ומדכתיב 'ולא יחלל' הוי ליה החילול לאו בפני עצמו. ראה עוד שם.

ג) והאריך בכלל מיוחד לברר זה - בלקח טוב כלל ה, כאן הובא השייך לסוגיין.

ד) עיין שם הוכחתו שאינו ודאי שיעול.

ה) וראה עוד גליוני הש"ס שבת מט: ד"ה כנגד, שהביא רעיון דומה בשם: "ספר דברי חיים (הנוכה דף מב: ד"ה ועיד) להרב הקדוש מהר"ח מצאנו ז"ל", יעוין שם.

שם 'זונה' הוא תיעוב אצל ישראל לפסול אתנן

בגמרא קידושין (עז), אלא זונה מאי איסור מוסיף אית בה. אמר רב חנא בר רב קטינא, הואיל ושם זנות פוסל בישראל.

עיין פירוש רש"י (ד"ה הואיל) [ז"ל: כגון אם זינתה תחתיו נאסרת על בעלה, הכא נמי אף על גב דהאי זנות לאו תחת בעלה הוא, מיהו שם זנות אשכחן ביה מוסיף בעלמא]. וקצת צריך עיון, דהוה ליה למימר 'הואיל ושם זנות אוסר בישראל', ומהו הלשון 'פוסל', דאיסורה לבעלה אינו עניין פסול, רק איסור.

ולולי פירוש רש"י אפשר הכוונה, דסבירא ליה לרב חנא כרבא דתמורה (טז) דזונה ישראלית גם כן אתננה אסור, וזהו דאמר 'הואיל ושם זנות פוסל בישראל', היינו דפוסל - בתתו בהמה אתנן לזונה, דפוסל עניין הזנות את הבהמה מליקרב על גבי המזבח, ולכן הואיל ושם 'זונה' הוא תיעוב גם לגבי ישראל לענין לפסול האתנן - לכן הוי ליה זונה מוסיף.

התורה מחייבת רק על קיחה הבאה לידי חילול - שהיא ביאה

בגמרא קידושין (עח), רבא אמר, בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב 'לא יקח' (ויקרא כא, יד) ו'לא יחלל' (שם שם, טז), מה טעם 'לא יקח' - משום 'לא יחלל'.

עיין לקח טוב (כלל ח פסקא טז-כב).³ וכעת נראה דיש לומר עוד הכוונה, דהכי קאמר קרא, 'לא יקח' - קיחה הבאה לכלל חילול, דהוא ביאה, וקמחייב ליה רק אתרויהו יחד. ויש כזה בסנהדרין (דד), מסר למולך ולא העביר (באש), יכול יהא חייב, תלמוד לומר (ויקרא יח, כא) 'להעביר', וברש"י: לא תתן להעביר - משמע ליה לתנא נתינה הבאה לכלל העברה, ולא משמע ליה נתינה על מנת להעביר - לחיוביה על נתינה לחודא, עכ"ל.

ובהך ד'לא יקח' ו'לא יחלל' מתיישבת כוונה זאת עוד יותר מבתיבת 'להעביר' דשם - דמשמעותו השטחיי לכאורה 'לא תתן' על מנת וכדי להעביר, וקמחייב מיד אנתינה על מנת וכדי להעביר, ואם אומרים שם כן - דאף דכתיב 'להעביר' הכוונה 'לא תתן' נתינה הבאה לכלל העברה, ואך אתרווייהו יחד - אנתינה והעברה - הוא דקמזרה, כל שכן שיש לנו לומר כן בהך ד'לא יקח' ו'לא יחלל', וכמוכן.

איסור יחוד סייג לאיסור ביאה

הנה נא שמתי אל לבי לברר, אי מצינו איסור דאורייתא מטעם סייג, והעירוני בזה מאיזהו מקומן.

עיין קידושין (פ) במשנה, לא יתייחד אדם עם שתי נשים. ובגמרא, מאי טעמא, תנא דבי אליהו, הואיל ונשים דעתן קלות עליהן (ושתייהן נוחות להתפתות, רש"י) וכו'.

א) אף שתופסים בה קידושין, ולא כדעת אב"י שם שאתנן אסור רק בעריות שאין קידושין תופסים בהם.

ב) לשונם שם בקצרה: "מוכח לכאורה דשייך סייג מן התורה, ומה שאסרה תורה הקידושין הוא משום גזירה, שמא כשיקדשנה ותהיה אשתו יבעול אותה אחר כך ויחלל. והנה לכאורה יש לומר בהא ד'לא יקח' משום ד'לא יחלל', ד'לא יקח' גופיה ביאורו 'שלא יבעול', והא דקאמר מה טעם 'לא יקח' משום 'לא יחלל', הכונה מה טעם לא יבעול - כדי שלא יחלל. ומאי דאפקיה רחמנא לאיסור הביאה בלשון 'קיחה', יש לומר דבא להורות דאינו לוקה אלאו ד'לא יקח' רק דרך לקוחין - אם קידשה תחלה, כמבואר שם בקידושין, עיין שם היטב. ואין להקשות, דאי ה'לא יקח' - לא

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com